

## **ВИСНОВОК**

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Зуба Вадима Валерійовича на тему «Інституційно-правове забезпечення економічної безпеки в Україні», поданій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», підготовлений та затверджений на підставі публічної презентації наукових результатів дисертації та її обговорення кафедрою права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 3 від 21 жовтня 2024 р.)**

**Обґрунтування вибору теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт університету.** Економічний розвиток та захищеність економіки є фундаментом для становлення будь-якої сучасної демократичної, соціальної, правової держави, функціонування усіх її інституцій та забезпечення прав і свобод громадян. Процес успішного становлення України як суверенної держави значним чином залежить від розвитку національного господарства, забезпечення його належного функціонування. З урахуванням зростаючих загроз і нестабільності в світі постають нові виклики національній безпеці у фінансовій, сировинній, продовольчій, інформаційній та інших сферах, пов'язаних з економічними інтересами.

Євроінтеграційні прагнення України пов'язані з перспективами нашої держави, а отже, ставлять перед урядом нові завдання, що виходять із міжнародних зобов'язань України. Збройна агресія РФ виявила недостатній рівень підготовленості державних інституцій до дій в умовах кризових ситуацій, їх недостатню готовність до захисту національних інтересів, прав окремих громадян і юридичних осіб в економічній сфері.

Структурно-функціональний аналіз органів державної влади України свідчить про недосконалість системи державного управління, слабку, спорадичну взаємодію державних органів у процесі реагування на нові виклики та загрози національним інтересам України в економічній сфері, відсутність єдності щодо бачення змісту комплексного документа, який визначатиме організаційні засади реагування держави на зовнішні та внутрішні загрози

економічного характеру у воєнний та повоєнний період.

Проблеми, з якими зіткнулися українська держава і суспільство, вказують на необхідність модернізації підходів до забезпечення національної економічної безпеки та її складових. Мета такої модернізації полягає у набутті спроможностей, адекватних викликам і загрозам сьогодення. За таких умов проблема забезпечення економічної безпеки постає як надзвичайно актуальна, така, що потребує ефективного законодавчого регулювання, що супроводжується належним науковим супроводом.

Недостатність концептуальних досліджень у сфері економічної безпеки, стрімкі та кардинальні зміни в сучасному безпековому середовищі, поява нових викликів та загроз національним інтересам України, обумовлюють необхідність оновлення доктринальних підходів до вироблення механізмів ідентифікації та забезпечення економічної безпеки держави. Зазначені обставини обумовили обрання теми дослідження, визначили його мету, предмет та об'єкт.

Економічна безпека як теоретична категорія була предметом дослідження таких вітчизняних науковців, що представляють різні галузі юридичної науки та безпекознавства, як О.Ю. Александрова, В.О. Антонов, Є.М. Білоусов, В.В. Бойко, Д.С. Бойчук, В.Ф. Гарькава, О.С. Власюк, В.М. Гейць, А.П. Гетьман, В.С. Гнатенко, А.Ю. Гріненко, О.І. Дацко, А. П. Дикий, І.М. Доронін, К.В. Єфремова, Я.А. Жаліло, О.О. Желізко, З.Б. Живко, М.І. Завидняк, В.Ф. Загурська-Антонюк, Т.Л. Зубко, І.В. Каріх, Б.Є. Кваснюк, А.А. Мазаракі, В.І. Мунтіян, С.І. Пирожков, О.Є. Користін, М.А. Коваленко, С.І. Лекарь, В.А. Ліпкан, Т.О. Меліхова, В.І. Мельник, А.М. Мурашко, Г.А. Пастернак-Таранушенко, І.О. Ружицький, О.В. Скорук, Т.Б. Токарський, А.Ю. Туренко, Д.А. Чижов, І.С. Чорнодід, В.В. Шемчук, І.В. Яковюк та інші.

Однак, попри наявність ґрунтовних наукових праць у галузях національної безпеки, юридичних, економічних, політичних наук, тематика інституційно-правового забезпечення сфери економічної безпеки України ще не була предметом окремого монографічного дослідження. Крім того, кризова ситуація в Україні, викликана збройною агресією РФ, актуалізувала необхідність

ґрунтовного визначення й детального дослідження не лише категорії економічної безпеки держави, а й складових її забезпечення на інституційно-правовому рівні, визначення правової та суб'єктної складової з урахуванням ризиків та загроз національним економічним інтересам і пріоритетам країни, адаптації законодавства у сфері національної безпеки до правових стандартів Європейського Союзу та Організації Північноатлантичного договору.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.**

Напрямок дисертаційного дослідження визначено згідно з планом науково-дослідних робіт Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого у межах цільової комплексної програми «Теоретичні та практичні проблеми сучасного міжнародного права та іноземного конституційного права» (державна реєстрація № 0111U000954 УкрІНТЕІ).

Тему дисертації затверджено вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 5 від 28 жовтня 2020 р.).

**Наукове завдання, розв'язання якого отримано в дисертації.** Метою дисертації є розробка теоретичних і практичних положень інституційного та правового забезпечення економічної безпеки України, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення галузевого законодавства та практики його застосування в аспекті предмета дослідження.

Для досягнення цієї мети були поставлені завдання, які виконано у повному обсязі:

- з'ясувати стан наукового дослідження проблеми інституційно-правового забезпечення економічної безпеки в Україні;
- визначити сутність та зміст економічної безпеки в системі національної безпеки держави;
- встановити зміст та структуру економічної безпеки держави;
- окреслити механізм забезпечення економічної безпеки держави;
- конкретизувати особливості нормативно-правового забезпечення економічної безпеки в Україні;

- з'ясувати перспективи правового забезпечення економічної безпеки в умовах цифровізації;
- охарактеризувати діяльність суб'єктів забезпечення економічної безпеки в Україні;
- визначити особливості діяльності органів місцевого самоврядування та військових адміністрацій як суб'єктів реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки громади;
- розкрити зміст діяльності Бюро економічної безпеки України як суб'єкта забезпечення економічної безпеки.

**Наукова новизна одержаних результатів.** Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тим, що представлена робота є першим комплексним дослідженням інституційно-правового забезпечення економічної безпеки в Україні в сучасних умовах.

У результаті проведеного дослідження одержано нові теоретико-методологічні положення та науково обґрунтовані висновки, розроблені пропозиції, що виносяться на захист. До найважливіших науково обґрунтованих положень, що містять наукову новизну, слід віднести такі.

*Уперше:*

- на основі системного підходу та дотримання принципів цілісності, структуризації та ієрархічності структури встановлено, що економічна безпека держави є системою таких взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих структурних елементів, як функціональне призначення, суб'єктно-об'єктний склад, інформаційно-правове та інструментальне забезпечення;

- доведено, що механізм забезпечення економічної безпеки в широкому розумінні є складно-організованою функціональною складовою системи державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, недержавних суб'єктів (інституційна складова), а також правових засобів і видів юридичної діяльності, взятих у сукупності з нормативно-правовою основою – системою норм, утворених комплексним правовим інститутом, статутними і процесуальними нормами, які регулюють реалізацію державно-владного впливу

в економічній сфері, забезпечують захист економічних відносин від існуючих ризиків та загроз на національному та глобальному рівнях;

– обґрунтовано необхідність відображення в Стратегії сталого розвитку економіки України на повоєнний період таких вимірів (секторів) економічної безпеки, як соціальна, продовольча, енергетична, демографічна та екологічна безпеки;

– обґрунтовано доцільність розробки та прийняття Закону України «Про економічну безпеку України», положення якого регламентували б відносини в сфері економічної безпеки держави, визначали відповідний інституційний склад та механізм забезпечення безпеки на державному рівні, зокрема передбачали здійснення заходів, спрямованих на моніторинг стану, ризиків та загроз економічній безпеці, вжиття превентивних заходів щодо обмеження ескалації негативних явищ і процесів у соціально-економічній сфері держави.

*Удосконалено:*

– визначення поняття «економічна безпека держави», під якою пропонується розуміти результат цілеспрямованої системної динамічної діяльності уповноважених органів, комплексу нормативно-правових, організаційно-інституційних, техніко-технологічних та інноваційно-інвестиційних заходів, спрямованих на забезпечення ефективного захисту базових економічних прав і свобод громадян, суспільства та усіх форм власності держави та її господарського механізму від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх викликів та загроз, інших дестабілізуючих чинників;

– твердження про міждисциплінарний характер категорії «економічна безпека» з огляду на ретроспективний аналіз наукового доробку з означеної проблематики;

– структуру економічної безпеки, як сталої єдності елементів системи, їх зв'язків, до якої входять такі складові, як: нормативна (регулятивна) та інституційно-функціональна (адміністративно-управлінська);

– методологічний підхід до забезпечення системи економічної безпеки залежно від об'єкта на таких ієрархічних рівнях, як макро-, мезо-, регіональний,

мікро- та нано-;

– розуміння механізму забезпечення економічної безпеки як системи організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на запобігання виникненню економічних загроз та їх мінімізацію, та його структурних рівнів – інституційного (суб'єктного), технологічного та інструментального (правового);

– методологічні вимоги до діяльності органів місцевого самоврядування та військових адміністрацій з питань забезпечення економічної безпеки України в умовах правового режиму воєнного стану;

– обґрунтування необхідності удосконалення законодавчого врегулювання окремих повноважень Ради бізнес-омбудсмена з питань забезпечення формування й реалізації державної фінансової політики.

*Набули подальшого розвитку:*

– аргументація доцільності розмежування таких категорій, як «загрози» та «ризики» в аспекті забезпечення економічної безпеки;

– тлумачення нормативно-правового забезпечення економічної безпеки України, яке на макрорівні можна позиціонувати як систему всіх упорядкованих первинних та вторинних нормативно-правових актів різних галузей права, які прямо чи опосередковано унормовують сферу економічних правовідносин;

– твердження про те, що економічна безпека є частиною національної безпеки держави, і обидві категорії мають безпосередній вплив одна на одну та на інші сегменти функціонування держави – фінансовий, банківський, фіскальний, інвестиційний тощо;

– аргументація щодо доцільності удосконалення правової регламентації різних аспектів економічної безпеки, викликаній цифровізацією; запропоновано внесення відповідних змін та доповнень до Стратегії економічної безпеки України, а також Господарського кодексу України, Цивільного кодексу України та Кодексу України з питань банкрутства, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки;

– теоретико-методологічні підходи щодо системи суб'єктів публічного адміністрування у сфері економічної безпеки України, а також стосовно

здійснення їх класифікації з урахуванням характеру компетенції;

– висновок про доцільність створення в системі органів виконавчої влади окремого органу моніторингу економічної безпеки держави з метою забезпечення ефективного функціонування її системи;

– наукові ідеї про доцільність розробки нової Стратегії економічної безпеки України на повоєнний період, яка б враховувала позиції міжнародних фінансових інституцій, Європейського Союзу та Ради Європи, та визначала такі напрями забезпечення економічної безпеки, як фінансова, виробнича, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, соціальна, демографічна, продовольча, енергетична та екологічна;

– теоретичні та практичні рекомендації щодо удосконалення інструментарію підвищення інституційної спроможності Бюро економічної безпеки України як правоохоронного органу зі спеціальним статусом.

#### **Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження.**

Положення, висновки та рекомендації, що містяться в дисертації, достатньою мірою науково обґрунтовані і достовірні.

Для досягнення поставленої мети, з урахуванням об'єкта та предмета дослідження, використано можливості міждисциплінарного наукового підходу та філософських поглядів на сутність економічної безпеки як системної цілісності, правових та економічних знань, а також особливостей галузевих і прикладних наукових розробок, що стосуються інституційно-правового забезпечення економічної безпеки в Україні. Наукова розробка системи нормативно-правового забезпечення, а також суб'єктів, залучених до цієї діяльності, проведена з використанням можливостей холістичного та аксіологічного підходу. Інституціонально-функціональний та системний підхід застосовано в дослідженні правових і державних інститутів, єдність яких у владному механізмі забезпечує стабільність економічних правовідносин, забезпечує захист прав та законних інтересів членів суспільства.

Водночас методологічний арсенал дисертації охоплює використання комплексу загальнонаукових та спеціальних методів. Як основний метод

дослідження використано діалектичний, який є загальним методом наукового пізнання, що сприяв вирішенню концептуального питання інституційно-правового забезпечення економічної безпеки в Україні (усі розділи). За допомогою методу абстрагування вироблено понятійний апарат, який використано в ході дослідження. Методи декомпозиції, аналізу і синтезу, індукції і дедукції дали можливість визначити місце економічної безпеки в системі національної безпеки держави, дослідити її зміст, структуру, рівні, а також механізм забезпечення, обґрунтувати пропозиції щодо вдосконалення законодавства і практики його застосування. Застосування окремих спеціальних наукових методів пізнання (системно-структурний, формально-логічний, метод узагальнення) дозволив глибше дослідити перспективи правового забезпечення економічної безпеки в умовах цифровізації; з допомогою історичного та порівняльно-правового методів досліджено еволюцію уявлень та наукових поглядів на сутність та зміст таких категорій, як «безпека», «економічна безпека» та її забезпечення. Для вивчення зв'язків та залежностей в умовах процесів глобалізації, ризиків та загроз національним економічним інтересам, застосовано методи екстраполяції, верифікації та типології. Статистичний та прогностичний методи використано для кількісно-якісного аналізу емпіричного матеріалу. Системне використання зазначених методів забезпечило здійснення комплексного та ґрунтовного наукового аналізу інституційно-правового забезпечення економічної безпеки в Україні, отримання переконливих і достовірних наукових результатів.

Нормативно-правову та інформаційну основу дисертаційного дослідження становлять Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Верховною Радою України, Цивільний та Господарський кодекси, інші закони та підзаконні акти в сфері національної безпеки України.

**Практичне значення одержаних результатів.** Викладені у дисертації теоретичні положення, висновки та рекомендації можуть бути використані:

у науково-дослідній роботі – для подальших наукових досліджень у сфері економічної безпеки як складової національної безпеки;



у правотворчій діяльності – для удосконалення положень чинного безпекового законодавства України, а також розробки нових нормативно-правових актів у сфері економічної безпеки;

у навчальному процесі – як матеріал для підготовки навчально-методичного забезпечення та дидактичного супроводу окремих тем в рамках навчальних дисциплін «Право національної безпеки України», «Економічна безпека національної економіки», «Управління економічною безпекою».

**Особистий внесок здобувача.** Дисертація є кваліфікаційною науковою працею, положення наукової новизни, висновки та пропозиції сформульовані авторкою самостійно й обґрунтовані на підставі особистих досліджень.

Одні тези, що відображають результати роботи, написані у співавторстві. Особистий внесок здобувача у публікації «Ризики використання криптовалюти для національної та міжнародної безпеки» полягає в тому, що на підставі аналізу звітів Європолу зроблено висновок, що цифровізація впливає на всі форми злочинності, а методи та інструменти, які використовують кіберзлочинці, дедалі більше застосовуються в інших сферах злочинності; криптовалюта як важлива технічна та фінансова інновація, що сприяє розвитку економіки, разом з тим використовується у злочинних цілях, зокрема для відмивання коштів, шахрайства, онлайн-торгівлі незаконними товарам та послугами.

**Апробація матеріалів дисертації.** Дисертація виконана на кафедрі права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Основні положення, висновки та пропозиції роботи доповідалися та оприлюднені у виступах автора на науково-практичних конференціях і круглих столах, а саме: «Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку: збірник наукових статей за матеріалами» (м. Харків, 19 листопада 2020 р.), «Законодавче забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України» (м. Харків-Київ, 30 травня 2022 р.), «Економічна безпека: міжнародний і національний рівень» (м. Харків, 27 травня 2022 р.), «Національна безпека України в умовах нових викликів і загроз» (м. Харків, 19 травня 2023 р.), «Процесуальні та криміналістичні аспекти розслідування воєнних злочинів»

(м. Одеса, 21 лютого 2024 р.); «Світова економіка та цивілізаційний поступ в умовах поліструктурних змін: економіко-технологічні, ресурсні, політико-правові, безпекові та соціальні фактори присвячена Дню факультету міжнародних економічних відносин» (м. Ужгород, 16–17 квітня 2024 р.).

**Повнота викладу матеріалів дисертації в публікаціях здобувача.** Основні теоретичні положення та висновки, сформульовані у дослідженні, викладено у одинадцяти публікаціях, серед яких три наукових статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук категорії «Б», одна – в іноземному науковому виданні, сім тез наукових доповідей, опублікованих за результатами участі у науково-практичних конференціях

#### **Список публікацій здобувача за темою дисертації**

*Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дослідження:*

1. Зуб В. В. Сутнісна характеристика економічної безпеки держави. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 2. С. 457–462.

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.77>.

URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/04/79.pdf>.

2. Зуб В. В. Щодо впорядкування окремих дефініцій у нормативно-правовому регулюванні економічної безпеки. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Право*», 2024. № 82 (1). С. 59–64.

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.1.7>.

URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/303534/295596>.

3. Зуб В. В. Тлумачення окремих категорій в аспекті забезпечення економічної безпеки. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*. Юридичні науки. 2024. № 1 (69). С. 5–7.

DOI <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2024.1.1>.

URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/law/article/view/3085/3530>.

*Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:*

4. Зуб В. В. Економічна безпека в структурі національної безпеки

держави: проблема визначення поняття та змісту. *Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку*: збірник наукових статей за матеріалами IV Всеукр. наук.-практ. конф. з європ. права (м. Харків, 19 листопада 2020 р.) Харків, 2020. С.19–23.

5. Зуб В. В. Створення єдиного інформаційного простору правоохоронних органів в умовах впровадження ІЛР-моделі правоохоронної діяльності в Україні. *Законодавче забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків – м. Київ, 17 травня 2021 р.). Харків-Київ: Нац. акад. внутр. справ. 2021. С.95–98.

6. Зуб В. В. Роль Європейського Союзу в забезпеченні економічної безпеки України в умовах війни і повоєнний період. *Економічна безпека: міжнародний і національний рівень*: Збірник наукових праць НДІ ПЗІР НАПрН України за матеріалами І-ї науково-практичної конференції (м. Харків, 27 травня 2022 року) / за ред. С. В. Глібка, І. В. Яковюка, О. О. Петришина. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2022. URL: <https://ndipzir.org.ua/ekonomichna-bezpeka-mizhnarodnij-i-nacjonalnij-riven>.

7. Зуб В. В., Шалупня К. С. Ризики використання криптовалюти для національної та міжнародної безпеки. *Національна безпека України в умовах нових викликів і загроз* : зб. наук. статей за матеріалами І-ї наук. практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Ю. П. Битяка, (м. Харків, 19 трав. 2023 р.) / редкол.: С. Г. Серьогіна, І. В. Яковюк та ін. Харків, 2023. С. 6–11.

8. Зуб В. В. Пріоритетні напрямки забезпечення економічної безпеки України в умовах зовнішніх загроз. *Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених*: ІХ Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих учених (м. Одеса, 15 грудня 2023 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-357-9-12>.

9. Зуб В. В. Бюро економічної безпеки України як суб'єкт протидії економічній злочинності. *Процесуальні та криміналістичні аспекти розслідування воєнних злочинів*: зб. наук. статей за мат. круглого столу(м. Одеса,

21 лютого 2024 р.). ОДУВС. Одеса, 2024. С. 60–63.

10. Зуб В.В. Легальні дефініції у нормативно-правовому регулюванні економічної безпеки. *Світова економіка та цивілізаційний поступ в умовах поліструктурних змін: економіко-технологічні, ресурсні, політико-правові, безпекові та соціальні фактори*: зб. наук. статей за мат. міжнар. наук. конференц., присвяченої Дню факультету міжнародних економічних відносин. ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (м. Ужгород, 16-17 квітня 2024 р.). Ужгород, 2024. С. 221–224.

*Наукові праці, які додатково відображають результати дисертації:*

11. Zub V.V. Authority of local government bodies to ensure the economic security of the community. *European Socio-Legal and Humanitarian Studies*. 2024. № 1. P. 174–182.

DOI: <https://doi.org/10.61345/2734-8873.2024.1.19>.

URL: <https://journals.uran.ua/jjournal-ehs/article/view/306123/297575>.

**Оцінка мови та стилю дисертації.** Дисертацію виконано українською мовою з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення матеріалу дослідження – науковий.

**Загальний висновок.** Дисертація Зуб В. В. на тему «Інституційно-правове забезпечення економічної безпеки в Україні» є кваліфікаційною науковою роботою, містить нові науково обґрунтовані результати, які втілюють конкретне наукове завдання, що полягає в отриманні нових результатів у формі наукових висновків щодо правового забезпечення та реалізації національних інтересів України у сфері екологічної безпеки, виявлення проблемних аспектів нормотворчої та правозастосовної діяльності у вказаній сфері, а також надання обґрунтованих пропозицій і рекомендацій для їх вирішення.

Дисертація є самостійною науковою працею, яку виконано з дотриманням академічної доброчесності. Наукова новизна, висновки та пропозиції сформульовані автором самостійно й обґрунтовані на підставі особистих досліджень.

Дисертація Зуба Вадима Валерійовича на тему «Інституційно-правове забезпечення економічної безпеки в Україні» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), та може бути подана до разової ради для захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

**Головуюча на засіданні:  
завідувачка кафедри права Європейського  
Союзу Національного юридичного  
університету імені Ярослава Мудрого,  
докторка юридичних наук, професорка**

**Тетяна КОМАРОВА**

